

Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030 ja toimintaohjelma 2023-2025

Hyvök 28.08.2024
222/12.04.00/2024

Valmistelija

Valmistelija vapaa-aikasihteeri Anssi Kuusela

TEAvisari kyselyn yhtenä vaikuttavana mittarina on, että Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030 ja toimintaohjelma 2023-2025 on käsitelty kunnan liikunnasta ja hyvinvoinnista vastaavassa toimielimessä meneillään olevan valtuustokauden aikana. Menettelytapa varmistaa, että kunnan päättäjät saavat riittävästi tietoa valtakunnallisista toimenpideohjelmista, jotta paikallistason päätöksenteko on mahdollisimman paljon tietoon perustuvaa.

Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030 ja toimintaohjelma 2023-2025 (Ympäristöministeriö 2023)

Valtioneuvosto hyväksyi toukokuussa 2022 Suomen ensimmäisen kansallisen luonnon virkistyskäytön strategian 2030, jonka päätavoitteita ovat muun muassa lähiluonnon saavutettavuus ja hyvinvoinnin edistäminen. Strategian toteutusta varten on laadittu toimintaohjelma, joka keskittyy erityisesti vuoteen 2025 mennessä tehtäviin toimenpiteisiin. Vuonna 2025 suoritetaan väliarviointi, ja strategian seuranta varten on asetettu indikaattorit. Toimintaohjelman on laatinut ympäristöministeriön koordinoima ryhmä, ja valmistelussa on kuultu keskeisiä sidosryhmiä. Toimintaohjelma jakautuu viiteen pääluokkaan strategisten tavoitteiden mukaan, ja kunkin luvun alussa toistetaan kyseisen tavoitteen kirjaus. Toimenpiteet on ryhmitelty näiden lukujen alle ja numeroitu yksilöllisesti. Erilliset luvut on omistettu viestinnälle, tutkimustarpeille sekä toimintaohjelman seurannassa käytettäville indikaattoreille. Toimintaohjelma kattaa vuodet 2023–2025 ja keskittyy julkishallinnon toimenpiteisiin, joissa kullekin on nimetty vastuutaho. Ohjelman toteutusta rajoittavat valtiontalouden kehykset, ja se huomioi myös pääministeri Orpon hallitusohjelman. Vuonna 2025 tehdään väliarviointi, jonka pohjalta suunnitellaan jatkoa vuoteen 2030.

Toimintaohjelman keskeisin tavoite on, että luonnon virkistyskäyttö parantaa kansalaisten hyvinvointia, vahvistaa luontoyhteyttä ja edistää kestävämpää sekä fyysisesti aktiivisempää elämäntapaa. Toimintaohjelman pyrkii edistämään toimintaa, jotta luonnon virkistyskäytöstä tulee kansallinen menestystekijä ja lähiluonnon virkistyskäyttöä ja sen kehittämistä arvostetaan ja huomioidaan päätöksenteossa. Toimintaohjelmaan on asetettu viisi strategista tavoitetta, joita ovat lähiluonnon saavutettavuus, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, luonnon kestävyys vaaliminen, voimavarojen tunnistaminen ja yhteistyö sekä luonnon virkistyskäytön monimuotoisuus.

Kuntien päätöksentekoa ja kehittämistä ohjaavat linjaukset / Lähiluonnon saavutettavuus

- TP 2. Parannetaan edellytyksiä saavuttaa vilkkaasti käytettyjä luonto-, virkistys- ja kulttuuriperintökohteita julkisilla liikenneyhteyksillä ja muilla kestäväillä liikkumiskäytöksillä yhteistyönä eri toimijoiden kesken. Yhteistyössä edistetään joukkoliikenteeseen tukeutuvien liikkumisen palveluiden valikoiman kehittämistä ja matkaketjujen sujuvuutta. Huomioidaan joukkoliikennettä ja kävelyä ja pyöräilyä edistävät avustukset valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman päivityksessä. Huomioidaan luonto- ja virkistysalueiden saavutettavuus kuntien ja kaupunkien kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmissä.

- TP 3. Parannetaan lähiluonnon tai viheralueiden saavutettavuutta perusopetuksessa kansallisten suunnitteluohjeiden (RT-kortit) mukaisesti siten, että esimerkiksi koulumetsä olisi osa koulun pihaa tai sen välittömässä läheisyydessä. Varhaiskasvatuksen suunnitteluohjetta (RT-kortti) kehitetään siten, että luonto- tai viheralueet olisivat osana piha-alueita tai sen välittömässä läheisyydessä.
- TP 4. Tuotetaan kansallinen ulkoilutietopalvelu (Luontoon -palvelut) Metsähallituksen Luontopalvelujen, LIPAS-järjestelmän, virkistysalueyhdistysten ja kolmannen sektorin yhteistyönä.
- TP 7. Päivitetään reitteihin ja rakenteisiin liittyvät esteettömyyttä koskevat ohjeistukset menossa olevan Paralympiakomitean Esteettömät reitit ja rakenteet -selvityksen suositusten pohjalta. Tavoitteena on parantaa virkistyspalveluiden tarjoajien osaamista ja keinoja lähiluonnon saavutettavuuden ja käytettävyyden kehittämisessä.

Kuntien päätöksentekoa ja kehittämistä ohjaavat linjaukset / terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen

- TP 8. Ohjataan hyvinvointialueiden sote-palveluissa asiakkaita luontoon hyödyntäen kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden tarjoamia mahdollisuuksia luonnossa olemiseen ja liikkumiseen. Hyvinvointialueilla tulee olla koottuna tieto alueen luontoon liittyvistä mahdollisuuksista osana laajempaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palveluvalikoimaa.
- TP 9. Vahvistetaan luontolähtöisten menetelmien käyttöönottoa kunnissa osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja eriarvoisuuden kaventamiseksi. Tuetaan siihen liittyviä tutkimus- ja kehittämishankkeita Terveyden edistämisen määrärahalta.
- TP 12. Edistetään kuntien liikkumisohjelmien, hyvinvointisuunnitelmien ja –kertomusten laadintaa siten, että niihin sisältyy luonnon virkistyskäyttö ja eri väestöryhmien tuen tarpeet nykyistä laajemmin. Tunnistetaan laaja-alaisesti kunnan eri toimialojen mahdollisuudet toiminnan ja palveluiden järjestäjinä.
- TP 13. Tuetaan lasten ja nuorten luontotaitoja ja luontoyhteyden kehittämistä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisella asteella. Vahvistetaan paikallisia mahdollisuuksia tukea luonnossa liikkumisen ja selviytymisen kansalaistaitoja informaatio-ohjauksen avulla. Kannustetaan kuntia, opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä lisäämään ulkona oppimista ja ulos sijoittuvia, luonnonläheisiä oppimisympäristöjä varhaiskasvatuksen ja koulujen sekä oppilaitosten käyttöön.
- TP 14. Tuetaan ikäihmisten luonnossa liikkumista ja toimintakyvyn ylläpitämistä. Mahdollistetaan ulkoilu sekä kotihoidossa että palveluasumisessa. Parannetaan asuin- ja arkiympäristöjen esteettömyyttä ja lisätään penkkejä kävelyreittien varrelle. Kehitetään ryhmämuotoista ulkoilun tukea, koulutetaan vapaaehtoisia ja lisätään monialaista yhteistyötä ikäihmisten ulkoilun mahdollistamiseksi.

Kuntien päätöksentekoa ja kehittämistä ohjaavat linjaukset / Voimavarojen tunnistaminen ja yhteistyö

- TP 20. Tuetaan virkistyspalvelujen toimijoiden turvallisuustyötä tuottamalla tukimateriaalia ja työkaluja, tunnistamalla ja jakamalla hyviä käytäntöjä sekä selkeyttämällä eri toimijoiden velvollisuuksia turvallisuuden varmistamiseksi. Huomiota kiinnitetään erityisesti reitteihin ja muihin palveluympäristöihin, digitaalisiin palvelualustoihin ja ohjelmapalveluihin.
- TP 21. Tuetaan luonnon virkistyskäytön huomioimisessa kasvattajien, opettajien ja kouluttajien työtä varhaiskasvatussuunnitelman, opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden toimeenpanossa ja paikallisten opetussuunnitelmien laadinnassa. Kehitetään opettajakoulutusta, opettajien täydennyskoulutusta, luontokoulujen verkostoja sekä oppi- ja koulutusmateriaalituotantoa koskien luonto-osaamista ja luonnon virkistyskäyttöä.

Kuntien päätöksentekoa ja kehittämistä ohjaavat linjaukset / Luonnon virkistyskäytön monimuotoisuus

- TP 23. Mahdollistetaan kohdetarjontaa kestävään motorisoituun maastoliikenteeseen perustuvaan virkistyskäyttöön. Parannetaan viestinnän avulla tietoisuutta sen luvanvaraisuudesta. Huomioidaan toiminnassa myös esteettömyys.
- TP 24. Kehitetään vesiretkeilyn ja vapaa-ajankalastuksen edellytyksiä rakentein ja helpottamalla rannoille pääsyä. Huomioidaan vesiretkeily valtion maiden käytön kehittämisen kokonaisuudessa.
- TP 25. Edistetään ja yhteen sovitetaan valtion maa- ja vesialueiden luonnonvarasuunnittelussa lähivirkistyskäytön ja luontomatkailun mahdollisuuksia.

Kuntien päätöksentekoa ja kehittämistä ohjaavat linjaukset / Viestintä

- TP 26. Viestitään luonnon virkistyskäytön terveys- ja hyvinvointihyödyistä ja vaikuttavuudesta tutkittuun tietoon pohjautuen. Kansalaisviestinnän lisäksi kohderyhminä ovat valtion, maakuntien, hyvinvointialueiden ja kuntien päättäjät.
- TP 27. Viestitään jokaisen oikeuksista/jokamiehen oikeuksista, luonnossa liikkumisen kestävydestä ja vastuullisuudesta eri käyttäjäryhmille. Uudistetaan jokaisen oikeuksia/jokamiehen oikeuksia ja -velvollisuuksia esittelevät ympäristöhallinnon verkkosivut ja viestintämateriaalit.
- TP 29. Toteutetaan luonnon virkistyskäyttöön kannustavia kampanjoita ja teemavuosia yhteistyössä valtakunnallisten ulkoilu- ja liikuntajärjestöjen sekä muiden yhteisöjen kanssa.

Toimintaohjelman edistymisen tavoitteita seurataan paikkakunta kohtaisesti ja laajemmin valtakunta kohtaisesti muun muassa seuraavin indikaattoritiedoin: 1. viikoittain ulkoilevien nuorten (15–24 v) osuus, % 2. Ulkoilu paikkojen käyttö vähintään kerran viikossa vapaa-ajalla, lasten ja nuorten (11–15 v) osuus, (%) 3. Viikoittain ulkoilevien ikäihmisten (65+) osuus, % 4. Prosenttiosuus TEA-viisariin raportoineista kunnista, joiden liikuntasuunnitelmissa /

liikkumisohjelmissa on esitetty toimia luontoliikunnan edistämiseksi 5. eri luonto- ja virkistyskohteiden lukumäärät.

Kansallisen luonnon virkistyskäytön strategian 2030 ja toimintaohjelman 2023-2025 huomioiminen sekä hyödyntäminen Lappajärven kunnassa

Lappajärven kunnan voimassa olevassa strategiassa on painopisteitä luonnon monimuotoisen virkistyskäytön hyödyntämiseksi matkailun, asukasviihtyvyyden sekä hyvinvoinnin edistämisen näkökulmista. Strategiaan asetettuja toimenpiteitä on toteutettu muun muassa kävelyn ja pyöräilyn kehittämissuunnitelma, vierasvenesatama, Kyrönsaaren virkistysalueen kehittäminen sekä Nykälä-Halkosaari siltahankkeen edistäminen. Yksi keskeinen luonnon virkistyskäyttöä ja kohde sekä palveluvalikoimaa lisäävä tekijä on Kraatterijärven Geopark UNESCO kohteen kehittäminen, joka lisää paikkakuntamme luonnon monimuotoista hyödyntämistä niin matkailija kuin kuntalaiskehittämisen näkökulmat huomioiden.

Kansallista luonnon virkistyskäytön strategiaa 2030 voidaan hyödyntää tulevassa kuntakehittämisessä lähiluonnon saavutettavuuden, hyvinvoinnin edistämisen sekä tutkimustiedon suunnitelmallisen hyödyntämisen kautta. Toimintaohjelman huomioiminen antaa lisätyökaluja kunnille luonnon virkistyskäyttöä koskevaan suunnitteluun, päätöksentekoon, hankekehittämiseen sekä hankerahoitushakemusten linkittäminen valtion ohjaamiin laajempiin toimenpideohjelmakokonaisuuksiin.

Esittelijä	Vapaa-aikasihteeri Anssi Kuusela
Päätösehdotus	Hyvinvointivaliokunta käsittelee Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategian 2030 ja toimintaohjelman 2023-2025 kokouksessaan sekä merkitsee asian tiedoksi
Päätös	
Lisätietoja antaa	Vapaa-aikasihteeri Anssi Kuusela puh. 044 3699 440, s-posti anssi.kuusela@lappajarvi.fi